

Kuningas Ammī-ditāna hümn Ištarile

Andreas Johandi

Ištar — Mesopotaamia tähtsaim jumalanna

Ištar oli Mesopotaamia seksuaalse armastuse, sõja- ja viljakusjumalanna, ühtlasi kõikide muistse Mesopotaamia ajastute tähtsaim jumalanna.¹ Tema levinumateks sümboliteks olid lõvid ja kaheksa- või kuuetipuline täht, mis annab märku sellest, et Ištar oli ka planeet Veenuse jumalik kehastus. Ištarit kujutatakse sageli emalõvi peal seisvana.

Mesopotaamia panteoni segasevõitu peresuhetes oli Ištar enamasti peajumal Ani tütar,² ent leidus ka traditsioone, mille kohaselt Ištar oli hoopis kuujumal Nanna (Su'eni), päikesejumal Utu (Šamaši), tarkuse- ja vetejumal Enki (Ea) või isegi Mesopotaamia panteoni varajase peajumala Enlili tütar. Sumeri Inanna (Ištari) õde oli allilmajumalanna Ereškigal, tema vesiirina tegutses jumalus Ninšubur. Ištari/Inanna peresuhete pildi muudab kirjuks asjaolu, et mitu kohaliku tähtsusega jumalannat, kes alg- selt olid iseseisvad jumalused, sulandusid aja möödudes Inanna/Ištariga ühte. Tema tähtsaim avaldusvorm oli kindlasti Uruki Inanna, kes resi-

Artikkel on valminud Eesti Teadusfondi grandī ETF8993 ning Haridus- ja Teadus- ministeeriumi personaalse uurimistoetuse PUT500 toetusel.

¹ Jeremy Black, Anthony Green. *Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia: An Illustrated Dictionary*. London: British Museum Press, 1998, lk 108.

² Järgnevas hümnitõlkes on Ištar hoopis taevajumal Ani taevalik abikaasa.

deerus Urukis E-ana ("Taeva maja") templis.³ Aga on teada ka palju teisi Inanna/Ištari lokaalseid avaldumisvorme.

Ištari/Inanna ei olnud püsivat meessoost kaaslast, mis rõhutab tema rolli muutliku, kirgliku, seksuaalse ja abieluvälist armastust kaitsva jumalannana. Abieluvälise armastuse jumalannaks olemise tõttu oli Ištar ka prostituutide ja muude iseseisvate naiste patroonjumalus.⁴ Ištari on sageli iseloomustatud kui bipolaarset, vastuolulist jumalannat, kes oksüümoronina ühendab ühendamatut ja asub pidevalt piirivõi üleminekusituatsioonis. Kõigele lisaks iseloomustab sellist pidevat „kahevahelolekut“ ka Ištari riitustes osalev transvestiitidest koosnev kultuspersonal. Vastuolulisust näitab seegi, et Inanna/Ištar ühendab mehelikku agressiivsust üliküllusliku naiseliku seksuaalsuse jõuga, hõlmates potentsiaalse korratuse kaht vormi — vägivalda ja seksi.⁵ Ištari vastuokstustes on sarnasusi ka Mesopotaamia panteoni hilisemale peajumalale Mardukile iseloomulike joontega. Nimelt on neid palvetes kirjeldatud kui diametraalselt vastandlikke iseloomujooni omavaid jumalusi: mõlemad on inimeste karmikäelised karistajad, kes külvavad haigusi ja surma, ent samas ka heatahtlikud lunastajad, kes päästavad mitmesuguste hädade käest.⁶ Sarnane on Ištari ja Marduki puhul veel see, et mõlemad sekkuvad üksikisikute ellu ja mõjutavad nende saatust, käsutades inimeste isiklike jumaluste ja kaitsevaimude hulki.⁷

³ Inanna ilmneb Uruki patroonjumalusena juba neljandal eelkristlikul aastatuhandel. Sellest ajast on teada üks tema sümbolist — arhailine piktograafiline märk, mis kujutab pillirookimbuga väravaposti. Graveeringud neljandast aastatuhandest pärineval Uruki (Warka) vaasil kujutavad jumalannat (tõenäoliselt Inannat), kellele toob põllumajandus- ja kariloomade näol ande Uruki preestervalitseja juhitud rongkäik. Mainekas sumeroloog Gebhard J. Selz näeb siin avalduvat Inanna seost taimse ja loomse viljakusega. Vt Gebhard J. Selz. Five Divine Ladies: Thoughts on Inanna(k), Ištar, In(n)in(a), Annunitum, and Anat, and the Origin of the Title "Queen of Heaven". — NIN: Journal of Gender Studies in Antiquity, 2000, nr 1, lk 40, märkus 3.

⁴ Tzvi Abusch. Ishtar. — Dictionary of Deities and Demons in the Bible. Edited by Karel van der Toorn, Bob Becking, Pieter W. van der Horst. Second Extensively Revised Edition. Leiden, Boston, Köln: Brill; Grand Rapids, Michigan/Cambridge, U.K.: William B. Eerdmans Publishing Company, 1999, lk 453.

⁵ Rivkah Harris. Inanna-Ishtar as Paradox and a Coincidence of Opposites. — History of Religions, Vol. 30, nr 3 (Feb., 1991), lk 270.

⁶ Vt Takayoshi Oshima. Babylonian Prayers to Marduk. — Orientalische Religionen in der Antike 7. Tübingen: Mohr Siebeck, lk 72–74.

⁷ *Ibid.*, lk 73–74.

Ka on Ištar/Inanna seotud nn püha abielu ehk *hieros gamos*'e riitusega,⁸ milles ta ise ühe osapoolena kaasa tegi. *Hieros gamos*'e riituse teiseks osapooleks oli maine kuningas, kes kehastas Inannaga abielluvat Dumuzit (Vana Testamendi Tammus). Dumuzi näol oli ilmselt tegu sulamiga kahest tegelasest, kes ilmnevad Sumeri kuningate nimistus:⁹ Dumuzi kui karjasest kuningas ning Dumuzi kui jumalikustatud kalamees.¹⁰ Püha abielu riitus on Mesopotaamia ajaloos eriti oluline Ur III ehk Uus-Sumeri perioodil (2112–2004 e.m.a) ja sellele järgnenud Isin-Larsa ajastul (u 2000–1800 e.m.a), sest enamik riitusega seotud tekstidest pärineb just neist ajastutest.¹¹ Riitusest endast on andmeid kasinalt, kuid siiski on püha abielu temaatikast kujunenud üks enim vaidlusi ja eriarvamusi tekitanud probleeme assürioloogiateaduses. Arvatavasti viidi riitust ellu uusaastapidustuste ajal, mil kuningas sisenes *gipar*'isse ehk preestrinna elupaika ja viibis seal mõnda aega, arvatavasti ühe öö, mille jooksul teostas mingil viisil Inannaga abielu.¹² Ilmselt oli tegu sümboolse viljakusriitusega, mille eesmärk oli säilitada küllus looduses ja inimühiskonnas ning kindlustada suhteid jumalate, kuninga ja inimeste vahel. Lahtiseks jääb küsimus, kas riitus sisaldas endas ka reaalselt seksuaalakti kuninga ja Inannat kehastava preestrinna vahel.¹³ Ka eelpool mainitud¹⁴ Uruki

⁸ Püha abielu riituse kohta vt nt Samuel Noah Kramer. *The Sacred Marriage Rite: Aspects of Faith, Myth, and Ritual in Ancient Sumer*. Bloomington, London: Indiana University Press, 1969; Piotr Steinkeller. *On Rulers, Priests and Sacred Marriage: Tracing the Evolution of Early Sumerian Kingship*. — *Priests and Officials in the Ancient Near East: Papers of the Second Colloquium on the Ancient Near East — The City and its Life, Held at the Middle Eastern Culture Center in Japan (Mitaka, Tokyo), March 22–24, 1996*. Ed. by Kazuko Watanabe. Heidelberg: Winter, 1999, lk 103–138; Pirjo Lapinkivi. *The Sumerian Sacred Marriage*. — *State Archives of Assyria Studies*, volume XV. Helsinki: The Neo-Assyrian Text Corpus Project, 2004.

⁹ Sumeri kuninganimistu kohta vt Thorkild Jacobsen. *The Sumerian King List*. — *Assyriological Studies* 11. London: The University of Chicago Press, 1939. Eesti keeles vt Peeter Espak. *Sumeri Kuningate Nimekirja dateerimisest*. — *Usuteaduslik Ajakiri*, 59, 2009, lk 53–63.

¹⁰ Jacob Klein. *Sumerian Kingship and the Gods*. — *Text, Artifact, Image: Revealing Ancient Israelite Religion*. Providence, Rhode Island: Brown Judaic Studies, 2006, lk 115–131.

¹¹ P. Lapinkivi 2004, lk 2.

¹² P. Steinkeller 1999, lk 130.

¹³ Nt assürioloog Piotr Steinkeller arvab, et reaalselt seksuaalakti ei toimunud, sest tema arvates ei leidunud Inanna preestrinnade seas ühtegi sobivat kandidaati, kes oleks võinud jumalannat kehastada (P. Steinkeller 1999, lk 130).

¹⁴ Vt märkus 4.

vaasile graveeritud kujutist võib vaadelda kui Inanna ja kuninga sõlmitud püha abielu illustratsiooni.¹⁵

Armastusjumalanna pole Ištari/Inanna abielu kaitsja ega ka emajumalanna.¹⁶ Ka polnud Ištari lapsi — siin on kohati erandiks vaid Šara, kes oli Sumeri linnriigi Umma jumal.¹⁷ Enamasti olid Ištari meestega üsna ambivalentsed suhted, mis lõppesid meespoolele sageli hukutavalt. Näiteks Gilgameši eepose kuuendal tahvlil¹⁸ soovib Ištari Gilgamešiga abielluda, kuid Gilgameš keeldub, teades, milline saatus mitut Ištari armastatut on tabanud.¹⁹ Seejärel nõuab vihane Ištari oma isalt Anult, et see saadaks Gilgameši vastu taevapulli, ähvardades vastasel juhul lahti murda põrgu väravad, et siis välja pääsenud surnud ületaksid arvult elavaid. Gilgamešil õnnestub koos sõber Enkiduga pull tappa ja tema süda päikesejumal Šamašile ohverdada.

Seksuaalse armastuse kõrval oli Ištari teiseks oluliseks tegevusalaks sõda. Nn sõjakas Ištari seisis verejanulise ja võimukana oma patronaazi all oleva kuninga kõrval lahingus. See Inanna/Ištari aspekt oli väga oluline näiteks Sargoniidide dünastia (2334–2154 e.m.a) ajal. Nt Sargoniidide kuningas Narām-Su'en (2254–2218 e.m.a) austas „sõjakat Ištari“ (akadi k *‘aštar-annunitum*) enam kui ühtki teist jumalat.²⁰ Ištari avaldumisvormidest paistis eriti sõjakana silma ka hilisem assüürlaste sõjajumalanna Arba'ili Ištari.²¹

Sumeri jumalanna Inanna ja semiidi päritolu jumalanna Ištari sünkretism on komplitseeritud probleem. Kui varem arvati, et Sargoniidide ehk Vana-Akadi perioodil ilmnenu Ištari sõjakas kuju on spetsiifiliselt

¹⁵ Vt G. J. Selz 2000, lk 30–32.

¹⁶ Siiski võib välja tuua nt akadikeelseid pärisnimesid, mis kirjeldavad Ištari emana (Joan Goodnick Westenholz. *Inanna and Ishtar in the Babylonian World*. — *The Babylonian World*. Ed. by Gwendolyn Leick. New York, London: Routledge, 2009, lk 336).

¹⁷ J. Black, A. Green 1998, lk 108.

¹⁸ Vt Amar Annus. *Gilgameši Eepos*. (Bibliotheca Antiqua.) Tallinn: TLU Press, 2010, lk 123–130.

¹⁹ Tzvi Abusch on tõlgendanud Gilgameši Eepose VI tahvli ridu 1–79 ja leidnud, et tegelikult tahab Ištari oma abieluettepanekuga Gilgameši allilma meelitada, et ta seal tähtsa funktsionärina tööle asuks. Vt T. Abusch. *Ishtar's Proposal and Gilgamesh's Refusal: An Interpretation of "The Gilgamesh Epic", Tablet 6, Lines 1-79*. — *History of Religions*, Vol. 26, nr 2 (Nov., 1986), lk 143–187.

²⁰ Aage Westenholz, Walther Sallaberger. *Mesopotamien: Akkade-Zeit und Ur III-Zeit*. — *Orbis Biblicus et Orientalis*, Vol. 160/3. *Annäherungen 3*. Herausgegeben von Pascal Attinger — Marcus Wäfler. Freiburg: Universitätsverlag; Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1999, lk 49.

²¹ J. Black, A. Green 1998, lk 109.

semiitlik, siis Joan Goodnick Westenholz on juhtinud tähelepanu sellele, et ka akadi Ištariil on lisaks sõjapidamisele teisigi rolle, nt on varaseim Ištari poole pöörduv armuloits pigem semiidi kui sumeri päritolu.²² Samas ei saa ka sumeri Inanna puhul välistada sõjaka jumalanna jooni.²³

Kuulsaim müüt Inannast/Ištarist on ilmselt „Ištari laskumine allmaailma“.²⁴ Müüt kirjeldab Ištari külaskäiku allilma, oma õe Ereškigali valdustesse. Teel allilma läbib Ištar seitset väravat, kus igas peab ühest riideesemest või ehtest loobuma, nii et Ereškigali palge ette jõudes on ta lõpuks ihualasti. Koos riietega on Ištar kaotanud ka elujõudu või jumalikku väge ning seetõttu on jõuetuks ja viljatuks muutunud ka maapealne elu. Jumal Ea abil õnnestub Ištariil allilmast siiski pääseda ning seitset väravat läbides oma riideesemed ehk jumalikud väed tagasi saada. Seegi müüt lõpeb Inanna meessoost kaaslaste jaoks halvasti — nimelt peab selleks, et Inanna manalast tagasi pääseks, teda allilmas asendama tema abikaasa Dumuzi, kelle röövivad ja toovad allilma demonid.²⁵

Ammī-ditāna — Hammurapi järglane Vana-Babüloonia dünastias

Kuningas Ammī-ditāna (1683–1647 e.m.a) oli võimsa Vana-Babüloonia dünastia (1894–1595) valitseja Hammurapi (1792–1750 e.m.a) pojapoja-poeg. Ammī-ditāna valitsusajaks oli Hammurapi-aegne suurvõim juba hakanud hääbuma, olles ülestõusude ja keskkonnakatastroofide mõjul suure osa oma territooriumist kaotanud. Ammī-ditāna valitsusajast ei ole väga palju informatsiooni, on säilinud vaid kaks kuninglikku raidkirja²⁶

²² A. Westenholz 2009, lk 336.

²³ *Ibid.*

²⁴ Vt Amar Annuse tõlget „Ištari laskumine manalasse“: Muinasaja kirjanduse antoloogia (Varraku väikeste kirjandusantoloogiate sari.) Koost. Amar Annus. Tallinn: Varrak, 2005, lk 163–169. Tegu on ainsa müüdiga Ištariist, mille sisu on üle võetud varasemast Inanna müüdist.

²⁵ Selle müüdi pikem ja detailsem sumerikeelne versioon näitab, et Dumuzi surm ja elluärkamine sümboliseerivad viljaka ning viljatu aastaaja vaheldumist. Nimelt pidid Inanna ja Dumuzi teineteist iga poole aasta tagant allilmast välja vahetama — Inanna allilmas viibimine tähistas viljatut ning Dumuzi allilmas viibimine viljakat aastaaega (vt Annus 2005, lk 163–164).

²⁶ Vt Douglas R. Frayne. *Old Babylonian Period (2003–1595 BC)*. — *The Royal Inscriptions of Mesopotamia: Early Periods*. Vol. 4. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 1990, lk 411–424.

ning samuti aastanimesisid,²⁷ mis kujutavad Ammī-ditāna valitsusaega kui üsna rahulikku perioodi. Aastanimedes on vaid üks kord mainitud Isini kuninga Damiq-ilišu (1752–1730 e.m.a) ehitatud Deri (Udinimi) linnamüüride hävitamist.²⁸ Enamasti on Ammī-ditāna tegev ehitustöödel, näiteks templite ja kanalite rajamisel.

Ammī-ditāna hümn Ištarile

Ammī-ditāna hümn Ištarile eristab paljudest teistest Vana-Lähis-Ida tekstidest selle väga hea säilimine. Kui suur osa tekstidest on alles ainult fragmentidena ja tekstiosade vahele jääb tihti ridade kaupa tühimikke, siis savitahvel, kuhu see hümn on üles tähendatud, on väga hästi säilinud ja katkestused peaaegu puuduvad.

Ammī-ditāna hümn Ištarile koosneb neljateistkümnest stroofist, mida savitahvlil lahutavad jooned. Ainsal säilinud tahvlil paiknevad kaheksa esimest stroofi tahvli esiküljel ning kuus tagaküljel. Kümnes esimeses stroofis ülistatakse Išarit, järgnevas neljas kiidetakse kuningas Ammī-ditānat ja räägitakse Ištari toetusest talle. Hümn lõpetavad refrään ja antifoon. Hümn saab tõlgendada osana kuninga legitimatsiooniprotsessist: Ammī-ditāna legitimeerib ridades 49–52 end kui võimast ja õiget kuningat Ištarilt pälvitud universaalse kuningavõimuga, mis kogu asustatud maailma tema ikkesse seob.

Hümn esimene, teine, kuues ja seitsmes stroof on kirjutatud n-ö sumeri hümnilises stiilis, milles kolmas ja neljas värsirida kordavad peaaegu üksüheselt stroofi kaht esimest rida, st katrään koosneb kahest peaaegu identsest kupletist. Teiseks on n-ö sumeri hümnilisele stiilile omane, et esimeses reas kasutatud üldnimetus (nt Jumalanna esimeses stroofis, akadi *iltam*) muudetakse kolmandas reas juba täpsemaks persooninimeks Ištar ning veel on teise värsirea *niši* ('inimeste') asendatud neljandas sarnaselt kõlava sõnaga *išši* ('naiste').

²⁷ Vana-Babüloonia dünastia aastanimede kohta vt Malcolm John Albert Horsnell. *The Year-Names of the First Dynasty of Babylon*. Vol. I & II. Hamilton (Ontario): McMaster University Press, 1999. Vt ka http://cdli.ucla.edu/tools/yearnames/yn_index.html.

²⁸ Vt M. J. A. Horsnell 1999 (Vol. 2), lk 319–320.

Tekst

Tahvli esikülj:

1. Jumalannast laulge, aukartust äratavaimast jumalannade seas!
Lase kiita inimeste emandat, suurt lgigite²⁹ hulgas!
Ištarist laulge, aukartust äratavaimast jumalannade seas! Lase kiita
naiste emandat, suurt lgigite hulgas!

5. Ta on riitunud erutusse ja armastusse,
ta on kaunistatud meela ahvatluse,³⁰ võrgutava sarmi ja veetlusega.³¹
Ištar on riitunud erutusse ja armastusse,
ta on kaunistatud meela ahvatluse, võrgutava sarmi ja veetlusega.

- Ta teeb huuled magusaks, elu on ta suu.
10. Oma iseloomu ta tõesti kuhjab naeru.
Ta on suursugune, helmed asetatakse talle pähe.³²
Kaunid tema värvid;³³ paljuvärvilised tema silmad, kirevad.

- (Ta on) puhas,³⁴ temaga on õige nõu.
Kõige oleva saatust ta enda käes hoiab.
15. Tema pilgus õnn end loob.

²⁹Igigid tähistab siin üldnimetust taeva jumalate kohta. Üldnimetus Anunnakid tähistab allilmajumalaid.

³⁰Võib tõlkida ka võõrsõnaga: seksuaalsuse.

³¹Võib tõlkida ka võõrsõnaga: atraktiivsusega.

³²Võib tõlkida ka: „armastusväärsus asetatakse talle pähe“. Vrd John Huehnergard. Key to a Grammar of Akkadian. 2d printing, with corrections. (Harvard Semitic Studies 46.) Winona Lake: Eisenbrauns, 2000, lk 110 ja Alan Lenzi (Toim). Reading Akkadian Prayers and Hymns: An Introduction. (SBL Ancient Near Eastern Monographs 3.) Atlanta: Society of Biblical Literature, 2011, lk 85: *loveliness*; Benjamin R. Foster. Before the Muses: An Anthology of Akkadian Literature. Third Edition. Bethesda, Maryland: CDL Press, 2005, lk 85: *love-charms*.

³³Tõenäoliselt on värvide all silmas peetud mingitud palgeid ehk midagi muistse *make-up*'i laadset.

³⁴Esimest sõna *el-tu-um* võib tõlkida ka 'jumalanna' (vt Wilhelm H. Ph. Römer and Karl Hecker. Lieder und Gebete, fascicle 1, Religiöse Texte, vol. 2, Texte aus der Umwelt des Alten Testaments. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, 1989, lk 722, märkus 13a).

Väärikus, tervis, hea õnn, taevalik kaitse.³⁵

Vastastikust armastust,³⁶ tähelepanu, armatsemist, headust ja üksmeelt ta tõesti valitseb.

Orjatüdruk (kes on) hüljatud³⁷ — ta saab ema.

20. Ta (Ištar) mainib teda inimeste hulgas,³⁸ ta kutsub teda nimepidi.

Kes suudaks võistelda tema suurusega – kes?

Võimsad, ülevad, sädelevad on tema atribuudid.

Ištar, kes suudaks võistelda tema suurusega?

Võimsad, ülevad, sädelevad on tema atribuudid.

25. Tema on jumalate hulgas tähtis oma seisuse poolest.
Austatud (on) tema sõna, nende³⁹ üle see tõesti valitseb.
Ištar on jumalate hulgas tähtis oma seisuse poolest.
Austatud (on) tema sõna, nende üle see tõesti valitseb.

Ta (on) nende kuninganna, nad arutavad isekeskis tema káske.

30. Kõik nad kummardavad tema ees.
Tema hiilgusse, nad lähevad⁴⁰ ta juurde.
Naised ja mehed⁴¹ kardavad teda.

³⁵ Rea kaks viimast sõna (*lamassum* ja *šédum*) tähistavad tegelikult kaitsevaime, kes kaitsevad nt inimesi, templeid, linnu. Vt A. Lenzi 2011, lk 115; vt ka J. Black, A. Green 1998, lk 115.

³⁶ Sõna *ta-ar-ta-mi* tõlkimine on problemaatiline. Siin tõlgitud 'vastastikust armastust' ja eri tõlgete vahel puudub konsensus: Foster tõlgib *whispers* (2005, lk 86), Huehnergard (2000, lk 111) ja Lenzi (2011, lk 126) on selle sõna tõlkinud verbiks *she loves*. Nii on võimalik 17. rida tõlkida ka nt: „Ta armastab tähelepanu, armatsemist, headust“.

³⁷ François Thureau-Dangin. Un Hymne à Ištar de la Haute Époque Babylonienne. — Revue d'Assyriologie et d'archéologie orientale, 22e Volume, nr. 4, 1925, lk 175 on tõlgitud: *Le jeune fille quelle nomme*, lugedes sõna *ta-at-ta-ab* verbist *nabûm* ('kutsuma, nimetama'), teis-tes tõlgetes on *ta-at-ta-ab* tõlgendatud enamasti verbist *nadûm* ('alla viskama, hülgama').

³⁸ Võimalik tõlkida ka: 'naiste hulgas'.

³⁹ „Nende“ all on siin võimalik mõista nii jumalaid kui ka jumalate sõnu (vt A. Lenzi 2011, lk 117).

⁴⁰ Thureau-Dangin (1925, lk 176) tõlgib selle rea: *Son éclat, ils lui empruntent*, kasutades verbi *leqûm* ('saama, (ära) võtma, omandama'). Sarnaselt on teinud Huehnergard (2000, lk 116): *They receive her light from her*.

⁴¹ Algtekstis on sõna mees ainsuses (*awilum*), siin võib olla tegu kas kirjaveaga (vt A. Lenzi 2011, lk 118) või n-ö *pars pro toto* kõnekujundiga, kus terviku osa nimetamine tähistab kollektiivmõistet.

Tahvli tagakülg:

- Nende nõukogus⁴² tema kuninglik sõna on ülim.
 Anumi, nende kuninga kõrval, võrdsena ta istub.
35. Mõistmist,⁴³ kavalust ja tarkust⁴⁴ ta evib.
 Nad nõustavad üksteist, tema ja ta isand⁴⁵.
- Koos nad elutsevad pühamus.
 Kõrges templis⁴⁶ õnnelikkuse eluase.
 Jumalad nende ees seisavad.
40. Nende⁴⁷ suu käskudele on vastuvõtlikud nende⁴⁸ kõrvad.
- Kuningas, nende heakskiidetu, nende südame armastatu.⁴⁹
 Uhkelt ta toob neile korrapäraselt oma puhtaid ohvreid.
 Ammī-ditāna oma isiklikke⁵⁰ puhtaid ohvreid
 nende⁵¹ ette tõi — rohkelt rasvaseid pulle ja lambaid.⁵²
45. Anilt, oma kaasalt,⁵³ ta palus talle⁵⁴
 pikka, kestvat elu.
 Palju eluaastaid Ammī-ditānale
 Ištar omistas, andis.

⁴² Siin peetud silmas jumalate taevast nõukogu.

⁴³ Otsesõnu tähendab sõna *uznum* 'kõrva'. Intelligentisuse ja mõistmise asupaik inimkehas asus muistsete mesopotaamlaste arusaama kohaselt just kõrvas.

⁴⁴ Ka sõna *hasisum* tähendab 'kõrva' või 'tarkust'. Kultuuriline ja kontekstuaalne distantants jätab nende kolme sõna täpsemate tähendusvarjundite tõlkimise siin spekulatiivseks, põhimõtteliselt võiks kõik kolm nimisõna selles reas ka tarkuseks tõlkida.

⁴⁵ Siin võib tõlkida ka kui 'perepea', vrd J. Huehnergaard 2000, lk 116: *family head*; A. Lenzi 2011, lk 127: *householder*.

⁴⁶ Siin on tõenäoliselt mõeldud tsikuraadi tipus asuvat templit.

⁴⁷ Ehk Ištari ja Anu.

⁴⁸ Ehk jumalate.

⁴⁹ See stroof räägib juba kuningas Ammī-ditānast, kes on selles hümnis Ištari eelpool kirjeldatud vägevuse jm jumalike omaduste patronaazi all.

⁵⁰ Otsesõnu: 'oma käte ohvreid'.

⁵¹ Siin on mõeldud Ištari ja Anut.

⁵² Sõna *ia-li* (*yalum*) võib tõlkida ka 'isahirved, hirved'.

⁵³ Siin ei ole Ištar mitte Anu tütar nagu Mesopotaamia panteonis enamasti, vaid Anu abikaasa.

⁵⁴ S. t Ammī-ditānale.

Oma käsuga ta paneb nad tema ees kummardama,
 50. neli ilmakaart⁵⁵ tema jalge ette.
 Kogu nende kõiksuse, asustatud maailma,
 ta⁵⁶ sidus nad tema⁵⁷ ikkesse.

Tema südames kantu,⁵⁸ laul tema sarmist
 (on) sobilik tema suule,⁵⁹ Ea⁶⁰ nõuannet ta⁶¹ viis täide.
 55. Ta kuulis⁶² tema hümnid, ta rõõmustas tema pärast.
 Ta elagu!⁶³ Tema kuningas⁶⁴ armastab teda igavesti.

Ištar Ammī-ditānale, kuningale, kes armastab teda igavesti,
 pikka, igavest elu sa annad kingina.
 Ta elagu!⁶⁵
 60. Antifoon⁶⁶

⁵⁵ Nelja ilmakaare kuningas (*šar kibrātim arba'im*) on väga levinud Mesopotaamia kuningate tiitel, mis väljendab valitseja pretensiooni universaalsele kuningavõimule. Teadaolevalt kasutas tiitlit esimesena Sargoniidide dünastiasse kuulunud kuningas Narām-Su'en (2254–2218 e.m.a). Vt ka Tohru Maeda. "King of the Four Regions" in the Dynasty of Akkade. — *Orientalia* 20, 1984, lk 67–82; Vladimir Sazonov. Akkadi kuningavõim kui arhetüüp. — *Ajalooline ajakiri*, 2008, nr 3 (125), lk 205–207; Vladimir Sazonov. Die Königstitel und -epitheta in Assyrien, im Hethiterreich und in Nordsyrien (Ugarit, Emar, Karkemiš) in der mittellassyrischen Zeit: Strukturelle Gemeinsamkeiten, Unterschiede und gegenseitige Beeinflussung. *Dissertationes historiae Universitas Tartuensis* 21, Tartu: Tartu University Press, 2010, lk 113–118; Andreas Johandi. Mesopotamian Influences on the Old Persian Royal Ideology and Religion: The Example of Achaemenid Royal Inscriptions. (Cultural, Peace and Conflict Studies Series, Vol 4: Translating and Interpreting Military and Related Texts (= ENDC Proceedings, 16, 2012)), *Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused*, 2012, lk 166.

⁵⁶ S.t Ištar.

⁵⁷ S.t Ammī-ditāna.

⁵⁸ S.t ilmselt Ammī-ditāna on Ištari südames kantu.

⁵⁹ S.t Ammī-ditāna suule.

⁶⁰ Ea on Mesopotaamia tarkuse-, maagia- ja vetejumal, Enki/Ea kohta vt Peeter Espak. *The God Enki in Sumerian Royal Ideology and Mythology*. *Dissertationes Theologiae Universitatis Tartuensis* 19. Tartu: Tartu University Press, 2010.

⁶¹ S.t Ammī-ditāna.

⁶² S.t Ea kuulis.

⁶³ S.t Ammī-ditāna elagu.

⁶⁴ Siin jääb segaseks, keda on kuninga kuningana silmas peetud, sest tegevuse objektiks on kuningas Ammī-ditāna ise.

⁶⁵ Read 57–59 on nn antifooni refrään.

⁶⁶ Viimane rida on kirja pandud sumeri keeles: giš-gi₄-gál-bi, akadi keeles *miḫiršu*.

Kokkuvõte

Artiklis on esitatud Vana-Babüloonia dünastiasse kuulunud kuningas Ammī-ditāna hümn jumalanna Ištari. Ištar oli semiidi päritolu Mesopotaamia armastus-, sõja- ning viljakusjumalanna, kelle roll segunes aja-pikku varasema sumeri jumalanna Inanna rolliga. Ištari rollide hulka kuulub planeet Veenuse jumalikuks kehastuseks olemine. Jumalanna näol on tegu Mesopotaamia läbi aegade tähtsaima Mesopotaamia naissoost jumalusega. Kuningas Ammī-ditāna, kes selle hümn on Ištari pühendanud, oli võimsa valitseja Hammurabi järglane Vana-Babüloonia dünastias. Hümn koosneb neljateistkümnest stroofist, millest kümme esimest ülistavad Ištari ning neli järgnevat tegelevad kuningas Ammī-ditānaga ning räägivad tema ja Ištari erilistest suhetest, mille järgi kuningas on jumalate väljavalitu, „nende südame armastus“. Ammī-ditāna tõestab oma pädevust „õige“ kuningana, tuues jumalatele perioodiliselt rikkalikke ohvreid. Omalt poolt omistab Ištar kuningale pika eluea ning universaalse kuningavõimu kõiksuse üle. Nii saab hümn muuhulgas ka tõlgendada kui kuningas Ammī-ditāna eneselegitimatsiooni. Lisaks Ištari kuuluvad hümnis esinevate jumalike tegelaskujude hulka ka Mesopotaamia taevajumal An ning tarkuse- ja vetejumal Ea.